

BÜYÜK FIRSATLAR

Maksim Osipov (1963) Rus yazar ve kardiyolog. 1990'ların başında University of California, San Francisco'da araştırma görevlisi olarak bulundu. Moskova'ya döndükten sonra hekim olarak görev yapmayı sürdürdü, ayrıca tıp, müzik ve teoloji üzerine kitaplarda uzmanlaşan bir yayınevi kurdu. Moskova'nın 150 km dışında kalan küçük Tarusa şehrinin hastanesinde çalıştığı sırada hastanenin kapanmasını önlemek için bir yardım vakfı kurdu. 2007 yılından başlayarak öykü, novella, deneme ve oyunlar yayımladı ve kurmaca eserleri için ödüllere layık görüldü. Düzyazıları beş kitapta toplanmış olup tiyatro oyunları Rusya genelinde sahnelenmektedir. Osipov'un eserleri ondan fazla dile çevrilmiştir.

Eyüp Karakuş Eğitimini Ankara Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü ve ardından Moskova Puşkin Enstitüsü'nde tamamladı. 1990-2000 yılları arasında Rusya'da yaşadı. Halen Mersin Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve çeviriler yapmaktadır. Edebiyat ve çeviri dışında fotoğrafla ilgilenmektedir. Kimi klasikler dışında çağdaş yazarlardan da dilimize eserler çevirmiştir.

Maksim Osipov'un
YKY'deki kitapları

Taş, Kâğıt, Makas (2024)
Büyük Fırsatlar (2026)

MAKSİM OSİPOV

Büyük Fırsatlar

 yk 

Rusçadan  eviren
Eyüp Karakuş

YAPI KREDİ YAYINLARI

İçindekiler

Sventa • 7
Küçük Lort Fauntleroy • 19
Satranç Tahtasında Figürler • 33
Ev Sineması • 79
Cape Cod • 106
Lüksemburg • 139
Büyük Fırsatlar • 203
Pokuda • 207

Sventa

Yolculuk Notları

Annemin ve babamın anısına

Vnukovo, Moskova'nın en butik havaalanıdır; buraya indiğinde, günlerden cumartesi, üstelik de saat akşamın on biriye izdihamla karşılaşmayı beklemezsin. Pasaport damgaları, bavul, her şey gayet hızlıdır:

“Nereden?”

“Vilnius.”

“Ne getirdik?”

Özel bir şey yok, kitaplar, biraz peynir. Gıda ithalatı sınırlarını aşmamışsın, geç! Ancak tam da bu esnada, hemen çıkışta seni bir sürpriz beklemekte: Yoğun bir erkek kalabalığı! Tamam, örneğin Tiflis'ten gelen bir uçak için böyle bir grup makuldür ama yok, bekleyenler Gürcü'ye benzemiyor. “Taksi, kent merkezine, ucuz taksi!” diyen tacizciler de yok... Kalabalığa rağmen tuhaf bir sessizlik hâkim. Delip geçmeye çalışıyorsun ama yırtılmıyor. Gerçi kimse bilerek engel olmuyor, öylece dikiliyorlar. Orta yaşlarda sağlam herifler, sakalsızlar, siyah montlar ve paltolar giymişler. Seni fark etmiyor gibi duruyorlar. Bavulun tekerlekleri ayaklarına çarpsa bile çemkiren yok, tepki göstermiyorlar. Çimdiklesen de dürtsen de kimildayacak gibi değil. Karabasan figürleri gibi meçhul, karanlık tipler, kimdirler, hacca niyetlenmiş gibi nereye giderler? Şimdi öğreniriz, nerede bu polisler?

Cam kapiya ulaşıyorsun ama kilitli olduğunu görüyorsun. Dışarıda ayrı bir kalabalık ama bunlar daha farklı, değişik tipler, kadınlı erkekli üstelik. Kapının önünde bir polis, nöbette, elinde kapı kacak türü bir şey tutuyor; ne kadar geç fark ediyorsun – bu bir lamba! Akşam, Kutsal Cumartesi; millet put kesmiş bekliyor, az sonra mübarek ateş gelecek.

“Tel Aviv'den özel sefer. Uçağı bekliyoruz.”

“*Rak ze haser lanu*” – “Bir bu eksikti”... Bildiğin tek İbranice cümle.

Uçak bir iki saat sonra inecek; yetkililer, ateşi Moskova’ya, Moskova Oblastı’na ve yakın illere dağıtacak olan içerideki adamlara, kameralar önünde lambalarıyla pozlar vererek ateşi devredecekler. Bekleşenleri ancak ondan sonra içeri bırakacaklar. Haberlerini her yerde görebilirsin: Vnukovo’ya yurdun her yerinden insanlar akın etmiş! “*Altı yıldır geliyoruz!*”, “*Halkımıza inanıyoruz, ülkemize inanıyoruz!*”

Eyvallah, sorun yok, panik yapmayalım! Polis işaret ediyor:

“Çıkışlar üçüncü kapıdan!”

Bavulunu çekıştırerek bir kez daha kalabalığa dalıyorsun. Litvanya yolculuğu böylece sona eriyor.

“Burası ne tür duygular uyandırdı sizde?”

Zarasay gazetesinden genç bir kız, İngilizce soruyor. Seni ve çevirmen-yayıncı Tomas’ı karşılamaya gelenler arasında Rusça bilmeyen bir tek o var.

“Zarasay’a ‘yer’ demeye dilim varmıyor; burası ancak bir ‘zaman’ olabilir. Kısaca *paradise lost*, kayıp cennet!”

Kız tereddüt ediyor. Ne o, yoldaş SSCB’yi mi özlüyor acaba? Yok canım, nereden çıkardınız! Yalnızca ana babasının sağ olduğu dönemleri.

“Özgür Litvanya’yı ilk kez mi görüyorsunuz yoksa?”

Özgür Litvanya... Evet, ilk kez... İnsanın kendini işgalci hissetmemesi güzel. Vilnius’u hızlıca dolaşmışsın, her şey hoşuna gitmiş ama canın burayı çekmiş. Etrafa bakıyorsun, gölün kenarında (bütün şehir kıyıda) yeni bir kütüphane; yetmişlerin başından kalma, artık hizmet vermeyen kolonlu bir kafe (bir zamanlar tam tek mil yemek verilirdi) ve kilise. Tüfekli kız (Marytė Melnikaitė) anıtı ortada yok, sanki hiç olmamış gibi... Ve doğa, bu tür kasabalarda hep olduğu gibi, insan elinden çıkmış her şeyden daha çekici.

“Daha önce neden gelmediniz?”

Verecek yanıt yok, ancak omuzlarını silkiyorsun. Baban buradan yazmıştı sana, yaklaşık kırk yıl önce: “Burası sakın ve karmaşadan uzak. Hem ev hem de zaten artık çok az insanın bulunduğu kasaba öyle; belki bu yüzdendir, postanede bile bana kibar davranıyor-

lar. İnsan da kendini vicdanının yükü altında ezilmiş pasaklı bir Moskovalı gibi hissetmiyor, dünyayı farklı bir gözle görüyor, onun keskinliğini, deliciliğini duyumsayabiliyor.”

Buyur, bu da senin on beş yıl önceki günlüğünden, kendi yazın: “Zarasay’a gitmek istiyorum; yıllar yılı peş peşe her yaz gittiğim ve o kadar zaman geçirdiğim yere... Gerekli gereksiz her bir yere gidip geliyorum madem... Zarasay hariç. Bu da yaşadığım hayat kendi hayatım değil demektir.”

Burası havadar, temiz, toprak kumlu; ahali etrafı kirletmemeye meyilli. Issız.

“Ferah” diye gülümsüyor muhabir kız.

Öyle. Vedalaşıyorsunuz:

“Yazın gelin, grup halinde!”

Fena da olmaz hani. Ama Zarasay’a vaktiyle birlikte geldiğin insanlar... Biri San Francisco’da, diğeri Amsterdam’da, kimiyle tartışmış bozuşmuşsun, kimileri de –annen, baban ve kız kardeşin dahil– ölmüş gitmiş. Kalkıp yarımadanın yolunu tutuyorsun; gölün güney kısmında, iki kilometre ötede. Yolu hatırlıyorsun, ne navigasyona ihtiyacın var ne de rehber...

“Bir ev vardı şuracıkta...”*, iki katlı, taştan. İzi bile kalmamış, gitmiş. Sahiplerinin (tanırdın) ölümünden sonra çocukları mirası paylaşmış, evi satmışlar; alanların ise hoşuna gitmemiş, bütün müştemilatıyla birlikte yıkmışlar, dümdüz etmişler. Kendi zevklerine göre bir şey yapmak istemişler ama belli ki paraları bitmiş. Komşular anlatıyor bunları... Seninkileri de hatırlıyorlar bir miktar...

Tuhaf; sağlam da bir evdi. Balkonlu kocamandı, yemek masasını çıkarırlardı oraya. “Vay canına!” demişti annen ifadesiz bir tavırla. “Kimlerle müşerref oluyoruz da haberimiz yok!” Sergey Rahmaninov’a benzeyen bir komşunuz vardı, o da Moskovalıydı; çay içerken, çalıştığı enstitüde parti sekreteri olduğunu söylemişti. Annen konuşkan biri değildi, özellikle babanla kıyaslandığında. Ama zaman zaman patavatsız laflar ettiği olurdu işte. Yalnızca temmuz ve ağustosta burada olurdu, babansa yılın her dönemi. Yazın yukarıda kalırdı, kışlarıysa burada, yani yaklaşık olarak tam

* İvan Yelagin’in bir şiirinden alıntı: “Bir ev vardı şuracıkta. Bir de kavak. / Ne ev kalmış şimdi ne revak.” (ç. n.)

şu anda durduğun yerde. “Ve işte, bir kuş kanat çırpıyor / O zamanki pencerenin boşluğundan...”*

Şiir neyse ne de evin yok oluşu koyuyor insana... Anlaşılan o ki taşlar bile kalıcı değillermiş. Üzücü elbette... Gerçi mutlaka daha korkunç şeyler var hayatta, kaldı ki sen de bir Nabokov, bir Proust değilsin. Yumuşacık yosunlara basarak çamların arasından geç, suya doğru yürü! Ne o eski, uzun çamlar, ne kıyıdaki o cılız ağaçlar ne de kamış öbekleri kaybolmuş; işte, hepsi burada ve nasıllarsa öyle duruyorlar.

Bir anı: Yıl yetmiş sekiz, ağustos, demek ki yakında on beşine basacaksın. Aynı sınıftan, hayat boyu arkadaşın olacak Haritoşa'yla birlikte *Delfin* adlı tekneyi suya indirmişsiniz. Doğu Alman malı, tekrar tekrar yapıştırmaktan bir hal olmuş (o zamanlar eşyalar tamir edilirdi), yanlarında –sürüklenmeyi önlemek ve dengeyi sağlamak için– iki salması bulunan bir şey. Sen ön yelkenin, Haritoşa ise ana yelkenin ve dümenin başında, Zarasay Gölü'nde gezintiye çıkıyorsunuz. Sıkı bir orsa, yana yatmaya hazır ol! “*Hoşça kal anneciğim, hoşça kal sevgilim! / Baltık Filosu'na giden bahriyeliyim.*”** Ancak salmalardan biri kopmuş, teknenizi koydan çıkaramıyorsunuz, dalgalar sizi gerisingeri kıyıya atıyor. Bezgin bir halde sırayla kürek çekmeyi deniyorsunuz. Baban iskeleden izliyor; öncesinde birkaç kez soğuk suya dalmış, sizi sazlıkların arasından ittirip çıkarmış. Stop. Haritoşa'nın bir fikri var: “Azıcık epoksi bulsak fena olmaz. Salmayı tuttururuz, lanet olası şey...” “Epoksi mi?” Beline kadar suya girmiş baban uzun bir nutuk çekiyor: “Götüboklular!” Bulabildiği en sıcak ve samimi ifade...

O günden sonra “epoksi”, münasebetsiz fikirlerin sembolü olacak.

Aynı tekneyi çok daha sonra yeniden göreceksin, yalnız bu kez bir film şeridinde, arşivi karıştırmaya başladığında. Altmışların başı; *Delfin*'e bir motor takılmış, seren direği yok, baban kıçta, annen özgür dalgaların üzerinde su kayağı yapıyor, Oka Nehri. Babanın ölümünden sonra daha fevri, daha aktif biri oluyorsun, şimdi artık başka birtakım sorumlulukları da alman gerekiyor, örneğin fotoğrafları çerçevelere yerleştirmek, arşivi düzene sokmak.

* Yelagin'in aynı şiirinden. (ç. n.)

** Eski bir Sovyet şarkısından. (ç. n.)

Evin başına gelenlerden sonra hamamın yok olmasına hiç şaşırmadın; ahşaptı, üflesen yıkılacaktı, haraptı. Cumartesi yıkanılırdı; cumaları ise gölden su taşınır, odunlar hazırlanırdı. On yaşında bir çocuk olarak “İyi iş çıkardık” derdin Yozas’a. Yozas ev sahibiydi; uzun boylu, çelimsiz biriydi. Çalışmaktan kapkara kesilmiş kocaman ve çok güçlü elleri vardı. Canın yaltaklanmak, gözüne girmek isterdi. “Öyle, sıctık ağızlarına!” derdi dalgın dalgın. Yozas filtresiz sigara içerdi; yanık kibrit kokusu, falan filan. İstersen hamam serüvenlerini de anımsarsın ama bir kez daha belirtelim, bunlar sonuçta seyahat notları, *Amarcord* değil.

Velhasıl evler de hamamlar da, hatta iskeleler bile yerlerini temelli olarak zevksiz, tatsız tuzsuz bir şeylere bırakıp yok olmuşlar... Burada, yarımada takılıp kalma, yanına Tomas’ı da al, birlikte Sventa’ya gidin! Ama dur, önce ormana!

Kütüphaneci kadın krokiyi çiziyor: Dyaguçyay’a çıkan şose, Dusetos’a dönüş, ardından, ikinci otobüs durağından sonra tabelaya dikkat edin: “Burada, 26 Ağustos 1941 günü, Alman Faşistler tarafından sekiz bin Yahudi kurşuna dizilmiştir!” Dikilitaştaki “Yahudi” sözcüğü inanılmaz derecede cüretkâr görünüyor; oysa senin ilkgençlik yıllarında aynı sözcük yalnızca özel durumlarda kullanılırdı (şimdi Sovyet vatandaşı denecek hali yok ya gerçi.)* Sağda solda iki hendek, otlar bürümüş; bu tür hendeklerde iki yüz bin Litvanyalı Yahudi gömülü.

Antisovyetçilikten heykeller de nasibini almış: Rusça yazıları sökülmüş. Doğru mu? Neyse, karar mercii sen değilsin, sen olsan kaldırmazdın ama. Yalnızca iki yazı göze çarpıyor: Yidiş ve Litvanca. Yidiş versiyonunda şöyle yazıyor: “Nazi katilleri ve işbirlikçileri bu bölgede çocuk, kadın, erkek demeden sekiz bin Yahudi’yi vahşice katletti.” Litvanca versiyonundaysa işbirlikçilerin önüne “yerli” ifadesi eklenmiş.

Yahudileri kurtaranlar da vardı. Önce kurşuna dizip sonra kurtaranlar ve hatta tersini yapanlar... İnanılır gibi değil ama olan bu.

Etrafa örnek oluşturacak biçimde çekidüzen verilmiş: Çit, düzgün bir bordür, dikilitaştaki Davut Yıldızı, kaidede mumlar, İsrail

* Aynı yıllarda Babi Yar’daki (Kiev) bir anıtta, orada 100.000 Sovyet vatandaşının öldürüldüğü belirtiliyordu. (ç. n.)

bayrakları, çakıl taşları... Birisi el yapımı küçük bir haç bile getirmiş. Eskiden böyle şeyler yapılmazdı.

“Sabretmek ve gözyaşı dökmek!” diyor Tomas. “Litvanyalıların payına düşen de bu!”

Bir insanın son karısının illaki Litvanyalı olması gerektiğine, zira mezarına bakacak birinin şart olduğuna dair espriyi burada herkes bilir. Hayır, “*nemli topraklara özgü kadınlar*”^{*} meselesi değil bu, aksine, en zorlu yaşam koşulları karşısında bile pratik çıkış yolları aramak.

Otele giderken yolda orta boylu, altmış yaşlarında karamsar bir ihtiyar geliyor aklına; “yerlilerden”, fazla içmekten suratı kararmış; tesisatçı veya elektrikçiymiş, sepetli motosikletiyle gider gelirdi... Kaç yıl yatmıştı içeride... “Lehler – duvar dibine! Ruslar – duvar dibine! Yahudiler...” –gözlerini kaldırıp babana bakmıştı– “... Yahudiler birer kişi atlayarak!”

Bugün olsa yanına kalmazdı elbette ama o zamanlar –her ne kadar hoş görülme de– sineye çekiliyordu; siz işgalciydiniz çünkü. Zycia^{**} – Litvancada başka bir sözcük yok. Bu ihtiyarcık da kendine olabilecek her açıdan bir “kurban” gözüyle bakıyordu. “Özgür Avrupa” radyosu ellili yılların ortalarına dek ona ve “orman kardeşlerine”^{***} teskin edici mesajlar yollayıp durmuştu: “Dayanın çocuklar! Az kaldı! Yakında yine bir dünya savaşı çıkar!”

Eskiden Sventa’ya bütün günlüğüne gidilirdi; örtüler ve yiyeceklerle, kitaplarla, yaban mersini için kupalarla, mantar için sepetlerle, voleybol topuyla... Araba öyle bir şeydi ki tabanındaki delikten asfalt görünürdü. Vites kutusu da tahmin edileceği üzere mekanikti. Daha sonralarıydı, özgürlüğe kavuşulduğu yıllarda annen Amerika’dan geldiğinde arabalarda artık debriyaj pedalı olmadığını söylediği zaman nasıl da kahkahayı patlatmıştın! Mümkün müydü böyle bir şey! Kadıncağız da kabul etmişti, sizden iyi bilecek

* Mandelştam’ın son şiirinden (“İstemsizce boş toprağa düşerken...”). Mandelştam, yerin altından bakıyormuş gibi bir bakış açısı sunar burada: “Nemli toprağa özgü kadınlar var, / Ve her adımları yankılanan bir hıçkırık...” (ç. n.)

** Zycia: Rusçada “Yahudi” karşılığı olarak olumsuz anlamda kullanılan “Jid” sözcüğünden geçmiştir. (ç. n.)

***Baltık ülkelerinde 1944-1956 yılları arasında Sovyet işgaline karşı gerilla savaşı veren ve eski partizanlardan oluşan gruplar. (ç. n.)

değildi ya... Şimdi babanla, bir arabanın mükemmelliği karşısında hissedilen basit mutluluğu bile paylaşmayı nasıl da isterdin değil mi? Kiralık bile olsa... Yol sormaya gerek yok, navigasyon gösteriyor nasıl olsa. Sventa Gölü'nü öneriyor, *Sventes ezers*, işte, istediğin şey. Hoş, pasaport kılıfına da Maksim yerine *Maksimas* yazmışlar zaten.

Bu da ne, sınır mı? Sventa Letonya'da mı yoksa? Tabii ya, her nedense gerçek bir kente ihtiyaç duyduğunuzda Daugavpis'e gider gelirdiniz. Hava ne kadar sıcak olursa olsun Lenin kulaklıklılı şapkasıyla dikilir dururdu Gar Meydanı'nda. Bir de büyük hapishane! LitSSC, LetSSC*, aradaki sınır denen şeyin de öyle matah bir tarafı yoktu haliyle. Neyse, en azından yol tanıdık, mıcırılı, araba kullanmayı burada öğrenmiştin. Ve orman, hastalıklı, bakımsız. Hepsisi de tanıdık: Yol ve orman.

Görülen o ki turist az; suya kadar arabayla gitmek de yasak değil. Gerçi Sventa hiçbir zaman kalabalık olmadı – burayı sevmenin nedenlerinden biri; yalnız eskiden burada bir milli park vardı: Ateş yakılmaz, araba giremez, kesinlikle! Onun dışında her şey eskisi gibi: İşte kum, işte dibi parlak ve siyah, yağlı katranla sıvanmış yassı kayak, işte çürümüş küçük iskele... Eksikliğini ne çok hissettin şu iskelenin... Üzerinde yürümeyi deniyorsun ve bileklerine kadar suya batıyorsun. Ayaklarını kurulayıp etrafına bakınıyorsun.

*"Neden hep trompet çalarsın, delikanlı? /
Yatsan daha iyi olurdu tabutunda, delikanlı."***

Şu ağaçların ardına saklanıp trompetinin gürültüsüyle dağı taşı inlettığın yer burası değil miydi? "Vecd Şiiri", "Tanrıların Ölümü"*** – bütün o böğürmelerini müzik sanıyordun. "Ritim yok, haliyle boktan" diye ikna edip trompeti bırakmanı sağlamıştı piyanist arkadaşın, şimdi Amsterdam'da olan, flüte geçirmişti seni, sakın, hisli bir enstrüman. Ancak sevemedin gitti. Mutluluk hissin hep bir biçimde trompetle bağlantılıydı...

* Litvanya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Letonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti. (ç. n.)

** Mandelştam'ın mizahi bir şiiri. (ç. n.)

***Skriyabin'in senfonik "Vecd Şiiri" ve Wagner'in "Tanrıların Alacakaranlığı"ndaki Siegfried'in cenaze marşı. Her ikisi de büyük, yüksek sesli ve iyi bilinen trompet soloları içerirler. (ç. n.)